

Ratko Mladić – Lik i djelo

(Osvrt na procesuiranje – Optužnice i Presuda)

Meldijana Arnaut Haseljić

Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu

Sažetak

Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju donio je presudu Pre-tresnog vijeća (Prvostupanjsku presudu) protiv generala Ratka Mladića, bivšeg komandanta Glavnog štaba Vojske Republike Srpske, kojom je osuđen na doživotni zatvor za genocid, zločine protiv čovječnosti, te kršenja zakona i običaja ratovanja. U 5.317 paragrafa obrazložena je uloga Vojske RS i njenog komandanta, kao i policijskih struktura, teritorijalne odbrane, te regionalnih i opštinskih vlasti i drugih učesnika udruženog zločinačkog poduhvata. Opisani su oblici i načini izvršenja zločina počinjenih na područjima općina Banja Luka, Bijeljina, Foča, Ilidža, Kalinovik, Ključ, Kotor Varoš, Novi Grad, Pale, Prijedor, Rogatica, Sanski Most, Sokolac i Vlasenica, te precizirani načini izvršenja sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata, ali i pojedinačni udruženi zločinački poduhvati vezani za Srebrenicu (genocid), Sarajevo (teroriziranje građana snajperskom vatrom i granatiranjem) i onaj koji se odnosi na uzimanje talaca (međunarodnog mirovnog osoblja–pripadnika UNPROFOR-a). Prvostupanjskom presudom Mladić je proglašen krivim za 10 od 11 tačaka optužnice. Oslobođen je optužbe za genocid izvršen u šest bosansko-hercegovačkih općina (Foča, Ključ, Kotor Varoš, Prijedor, Sanski Most i Vlasenica) počinjen tokom 1992. godine.

Ključne riječi: genocid, istrebljenje, progon, masovna ubistva, nehumana djela, deportacije udruženi zločinački poduhvat, zločini protiv čovječnosti, kršenje zakona i običaja ratovanja, Ženevske konvencije.

RATKO MLADIĆ, 03. 07. 1991. godine, kao pukovnik Jugoslovenske Narodne Armije, postavljen je za komandanta 9. korpusa JNA u Kninu, da bi 20. 07. 1991. bio imenovan za načelnika štaba (i zamjenika komandanta) iste formacije, a 30. 12. 1991. za komandanta 9. korpusa. Predsjednik Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije unaprijedio je Ratka Mladića u čin generalmajora 04. 10. iste godine, a novo unapređenje, u čin generalpotpukovnika dobio je 24. 04. 1992., nakon čega već narednog dana (25. 04.) biva postavljen za načelnika štaba / zamjenika komandanta u komandi Druge vojne oblasti JNA u Sarajevu i na tu dužnost je stupio 09. 05. iste godine. Dužnost komandanta u komandi Druge vojne oblasti JNA preuzeo je 10. 05.¹ Nakon što je formirana Vojska Republike Srpske² (u daljem tekstu: VRS), 12. 05. 1992., Ratko Mladić biva imenovan za komandanta Glavnog štaba VRS-a. U junu 1994. unaprijeđen je u čin generalpukovnika. Kako je na osnovu vojne dokumentacije utvrdio Tribunal u Hagu, Mladić je ostao komandant Glavnog štaba VRS najmanje do 8. 11. 1996. godine.³

Tužilaštvo Tribunala u Hagu prvu Optužnicu protiv, tada još neuhapšenog, Ratka Mladića zajedno sa Radovanom Karadžićem,⁴

¹ International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia – ICTY / Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju – MKSJ (u daljem tekstu ICTY), Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011., paragraf 2.

² “Formiranjem VRS-a, jedinice JNA koje su ostale u Bosni i Hercegovini praktično su pretvorene u jedinice VRS.” (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragraf 3.)

³ ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragraf 3.

⁴ Tužilac Richard J. Goldstone. Richard Goldstone stupio je na dužnost tužioca Međunarodnog suda u avgustu 1994. godine dok su sukobi u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini još trajali. Potpisao je prve optužnice Međunarodnog suda, uključujući optužnice protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića za genocid u Srebrenici i druga krivična djela širokih razmjera počinjena u Bosni i Hercegovini. Radio je kao tužilac do

podnijelo je 24. 07. 1995., da bi već 14. 11. 1995. godine, podiglo i dodatnu optužnicu koja se odnosi na Srebrenicu. Tužiteljica Carla Del Ponte⁵ 10. 10. 2002. god., podnosi Izmijenjenu optužnicu kojom su razdvojeni predmeti Mladić i Karadžić, te se od ovoga momenta vodi zaseban predmet (Predmet br. IT-09-92-I) protiv Mladića. Tužilac Serge Brammertz⁶ 01. 06. 2011. podnosi Drugu izmijenjenu optužnicu, a 20. 10. iste godine Treću izmijenjenu optužnicu, da bi u konačnici 16. 12. 2011. godine bila podignuta i Četvrta izmijenjena optužnica, po kojoj se proces suđenja pred Haškim tribunalom odvija sa početkom 16. 05. 2012. godine.

Optužnica podnesena 24. 07. 1995. koja je bila zajednička, tj. odnosila se na Ratka Mladića i Radovana Karadžića, sadržavala je šesnaest tačaka i to tačka 1 (genocid)⁷ i tačka 2 (zločini protiv čovječnosti)⁸ po osnovu djela činjenja ili sprječavanja činjenja progona, vansudskih zatočenja gdje su bili podvrgnuti rasprostranjenim pojavama fizičkog i psihičkog zlostavljanja i držanja u neljudskim uvjetima, gdje su ih ubijali i teško ranjavali, te im namjerno nametali takve životne uvjete kako bi se izazvalo njihovo fizičko uništenje i to po mjestima: Omarska (od maja do avgusta 1992. god.), Keraterm (od maja do avgusta 1992. god.), Trnopolje (od maja do decembra 1992. god.), Luka (od maja do jula 1992. god.), Manjača (od ljeta 1991. do decembra 1992. god.), Sušica (od juna 1992. do septembra 1992. god.), KP Dom Foča (od aprila do sredine 1993. god.). Optuženi su i za

31. 09. 1996., a istovremeno je bio i tužilac Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu. (<http://www.icty.org/bcs/o-mksj/tuzilastvo/bivsi-tuzioci>)

⁵ Carla Del Ponte *Tužiteljica MKSJ-a od 15. 09. 1999. do 2007.* Rođena je 1947., Lugano, Švajcarska. Dana 11. avgusta 1999., Savjet bezbjednosti UN-a imenovao ju je na položaj tužiteljice Međunarodnih krivičnih sudova za bivšu Jugoslaviju i Ruandu. Ponovo je imenovana na položaj tužiteljice MKSJ-a s drugim četverogodišnjim mandatom u septembru 2003. (<http://www.icty.org/bcs/o-mksj/tuzilastvo/bivsi-tuzioci>)

⁶ Tužilac Serge Brammertz. Posljednji tužilac MKSJ, Rođen je 1962. god., u Eupenu, Belgija. Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija je 28. 11. 2007. godine imenovalo Sergea Brammertza na funkciju glavnog tužioca Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju. Ovu dužnost preuzeo je 01. 01. 2008. Vijeće sigurnosti ga je ponovo imenovalo na istu funkciju 14. 09. 2011. (<http://www.icty.org/bcs/o-mksj/tuzilastvo/tuzilac>)

⁷ ICTY, Predmet IT-09-92, Tužilac Međunarodnog suda protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića, Optužnica, 24. 07. 1995., paragraf 17.

⁸ ICTY, Predmet IT-09-92, Tužilac Međunarodnog suda protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića, Optužnica, 24. 07. 1995., paragraf 18–22.

progon političkih vođa, intelektualaca i stručnjaka,⁹ deportacije,¹⁰ granatiranje mjesta na kojima su bili okupljeni civili,¹¹ prisvajanje i pljačka imovine,¹² uništavanje imovine¹³ i uništavanje sakralnih objekata.¹⁴ Po tačkama 3 i 4 optuženi su za teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949. god. i kršenje ratnih zakona i običaja koji se odnose na protuzakonito zatočenje civila.¹⁵ Tačkom 5. terete se za kršenje ratnih zakona i običaja granatiranjem mjesta na kojima su bili okupljeni civili,¹⁶ a tačkom 6 za kršenje ratnih zakona i običaja uništavanjem sakralnih objekata.¹⁷ Teške povrede Ženevskih konvencija obuhvaćene su i tačkom 7 djelima rasprostranjenog uništavanja imovine,¹⁸ kao i tačkom 8 djelima prisvajanja imovine i tačkom 9 kršenje ratnih zakona i običaja kroz djela pljačke javne i privatne imovine.¹⁹ Drugi dio Optužnice tačke 10–12 odnose se na djelovanje snajpera u Sarajevu, odnosno, sprovođenje kampanje terora nad civilnim stanovništvom što podrazumijeva kršenje ratnih zakona i običaja (namjerni napad na civilno stanovništvo i pojedine

⁹ ICTY, Predmet IT-09-92, Tužilac Međunarodnog suda protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića, Optužnica, 24. 07. 1995., paragraf 23–24.

¹⁰ ICTY, Predmet IT-09-92, Tužilac Međunarodnog suda protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića, Optužnica, 24. 07. 1995., paragraf 25.

¹¹ ICTY, Predmet IT-09-92, Tužilac Međunarodnog suda protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića, Optužnica, 24. 07. 1995., paragraf 26.

¹² ICTY, Predmet IT-09-92, Tužilac Međunarodnog suda protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića, Optužnica, 24. 07. 1995., paragraf 27–28.

¹³ ICTY, Predmet IT-09-92, Tužilac Međunarodnog suda protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića, Optužnica, 24. 07. 1995., paragraf 29.

¹⁴ ICTY, Predmet IT-09-92, Tužilac Međunarodnog suda protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića, Optužnica, 24. 07. 1995., paragraf 30.

¹⁵ ICTY, Predmet IT-09-92, Tužilac Međunarodnog suda protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića, Optužnica, 24. 07. 1995., paragraf 34–35.

¹⁶ ICTY, Predmet IT-09-92, Tužilac Međunarodnog suda protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića, Optužnica, 24. 07. 1995., paragraf 36.

¹⁷ ICTY, Predmet IT-09-92, Tužilac Međunarodnog suda protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića, Optužnica, 24. 07. 1995., paragraf 37–39.

¹⁸ ICTY, Predmet IT-09-92, Tužilac Međunarodnog suda protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića, Optužnica, 24. 07. 1995., paragraf 40–41.

¹⁹ ICTY, Predmet IT-09-92, Tužilac Međunarodnog suda protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića, Optužnica, 24. 07. 1995., paragraf 42–43.

civile), zločine protiv čovječnosti (ubistvo i neljudski postupci).²⁰ Na Palama, u Sarajevu, u Goraždu i na drugim lokacijama zatočeno je 284 pripadnika mirovnih snaga UN-a koji su držani kao taoci i služeći se njima kao “živim štitom” u namjeri da se onemogućće zračni napadi Sjevernoatlantskog saveza (NATO).²¹ Počinili su na ovaj način teške povrede Ženevskih konvencija (uzimanja civila za taoce i neljudsko postupanje) i kršenje ratnih zakona i običaja (uzimanje talaca i okrutno postupanje). Geografski okvir Optužnice obuhvata Sarajevo, Srebrenicu i 15 općina u Bosni i Hercegovini na kojima je izvršeno četiri udružena zločinačka poduhvata.

Optužnicom za Srebrenicu Radovan Karadžić i Ratko Mladić terete se za genocid (ubijanje pripadnika grupe), zločine protiv čovječnosti (istrebljenje, ubistvo), kršenje ratnih zakona ili običaja (ubistvo).²²

Prvom izmijenjenom optužnicom razdvojeni su predmeti, tako da se optužbe odnose isključivo na Ratka Mladića i to za genocid i saučesništvo u genocidu (tačke 1 i 2), zločine protiv čovječnosti, kršenje zakona i običaja ratovanja. Tužilaštvo ga tereti da je djelujući kao pojedinac, ili u dogovoru sa drugima učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu (u daljem tekstu: UZP) provedenom najkasnije od 12. 05. 1992. god. i najmanje do 22. 12. 1996., planirao, poticao, naredio, počinio, pomogao ili podržavao pripremu i izvršenje namjernog, djelimičnog uništenja nacionalne, etničke, rasne ili vjerske grupe, u ovom slučaju Bošnjaka, i to na području općina Ključ, Kotor Varoš, Prijedor, Sanski Most i Srebrenica. Djelimično njihovo uništenje djelima progona odvijalo se u Banjoj Luci, Bosanskoj Krupi, Bratuncu, Ključu, Kotor Varoši, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Vlasenici i Zvorniku. Pored progona, genocidna namjera manifestovana je i rasprostranjenim ubijanjem, deportacijom i prisilnim premještanjem, nanošenjem teške tjelesne ili duševne povrede, podvrgavanjem životnim uvjetima sračunatim da dovedu do njihovog fizičkog uništenja, konkretno putem okrutnog i nečovječnog postupanja koje je uključivalo mučenje, fizičko

²⁰ ICTY, Predmet IT-09-92, Tužilac Međunarodnog suda protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića, Optužnica, 24. 07. 1995., paragraf 44–45.

²¹ ICTY, Predmet IT-09-92, Tužilac Međunarodnog suda protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića, Optužnica, 24. 07. 1995., paragraf 46–48.

²² ICTY, Predmet IT-95-18-I, Tužilac Međunarodnog suda protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića, Optužnica, 14. 11. 1995.

i psihičko zlostavljanje, te seksualno nasilje, nehumane uvjete života i prisilni rad. Također, nehumani životni uvjeti sračunati da dovedu do fizičkog uništenja nametani su i u zatočeničkim objektima u Banjoj Luci, Ključu, Kotor Varoši, Prijedoru i Sanskom Mostu, uskraćivanjem odgovarajućeg smještaja, zaklona, hrane, vode, medicinske pomoći ili osiguranjem higijensko-sanitarnih uvjeta.²³ Tačkom 3 optužuje se za progone na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi kao djelima zločina protiv čovječnosti realiziranih udruženim zločinačkim poduhvatom na području općina: Banja Luka, Bihać-Ripač, Bijeljina, Bosanska Gradiška, Bosanska Krupa, Bosanski Novi, Bratunac, Brčko, Doboј, Foča, Gacko, Kalinovik, Ključ, Kotor Varoš, Nevesinje, Novi Grad, Prijedor, Rogatica, Sanski Most, Srebrenica, Teslić, Vlasenica, Vogošća i Zvornik.²⁴ Tačkama 4, 5 i 6 Ratko Mladić tereti se za zločine protiv čovječnosti (istrebljenje i ubistvo) te kršenje ratnih zakona i običaja (ubistvo).²⁵ Tačke 7 i 8 ove optužnice odnose se na zločine protiv čovječnosti izvršene deportacijom i nehumanim djelima.²⁶ Kršenje zakona i običaja ratovanja (ubistvu, protivpravnom terorisanju civila, okrutno postupanje i napadi na civile) i zločini protiv čovječnosti (ubistvo, nehumana djela, napadi na civile) precizirani su tačkama 9–14.²⁷ I u ovoj Optužnici zadržana je optužba za uzimanje talaca (tačka 15) kao kršenje zakona i običaja ratovanja.²⁸ Komparacijom Prve izmijenjene optužnice sa prethodne dvije koje su podignute protiv generala Ratka Mladića uočava se uvođenje termina sveobuhvatni *udruženi zločinački poduhvat* (u daljem tekstu UZP) koji je trajao u periodu na koji se odnosi Optužnica, a u kojem su, pored optuženog, učestvovali i: “Momir TALIĆ, general Stanislav GALIĆ, general

²³ ICTY, Predmet IT-95-5/18-I, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Optužnica, 10. 10. 2002, paragrafi 32–35.

²⁴ ICTY, Predmet IT-95-5/18-I, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Optužnica, 10. 10. 2002, paragrafi 36–38.

²⁵ ICTY, Predmet IT-95-5/18-I, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Optužnica, 10. 10. 2002, paragrafi 39–40.

²⁶ ICTY, Predmet IT-95-5/18-I, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Optužnica, 10. 10. 2002, paragrafi 41–42.

²⁷ ICTY, Predmet IT-95-5/18-I, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Optužnica, 10. 10. 2002, paragrafi 43–44.

²⁸ ICTY, Predmet IT-95-5/18-I, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Optužnica, 10. 10. 2002, paragrafi 45–47.

Dragomir MILOŠEVIĆ, general Radislav KRSTIĆ i drugi pripadnici snaga bosanskih Srba; Radovan KARADŽIĆ, Momčilo KRAJIŠNIK, Biljana PLAVŠIĆ i drugi članovi rukovodstva bosanskih Srba i SDS-a; članovi civilnih organa u Bosni i Hercegovini, uključujući regionalne i opštinske krizne štabove; pripadnici JNA i Vojske Jugoslavije; Slobodan MILOŠEVIĆ i druge vojne i političke ličnosti iz SFRJ-a i Republike Srbije; te pripadnici paravojnih i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije”.²⁹ UZP za koji se tereti podrazumijevao je podržavanje i / ili pripremu, planiranje, poticanje, naređenje, počinjenje ili izvršenje hotimičnog djelimičnog uništenja nacionalne, etničke, rasne ili vjerske grupe bosanskih Muslimana kao takve u Ključu, Kotor Varoši, Prijedoru, Sanskom Mostu i Srebrenici; planiranje pripremanje, omogućavanje i sprovođenje kampanje progona u Bosni i Hercegovini koja je uključivala genocidne radnje,³⁰ napadanje i razaranje gradova i sela, kao i pljačkanja, razaranja i / ili oduzimanja stambenih, poslovnih i vjerskih objekata; planiranje pripremanje, omogućavanje i sprovođenje kampanje progona u Bosni i Hercegovini koja je uključivala radnje zločina protiv čovječnosti³¹ ubijanjem i terorisanjem nesrpskih stanovnika i podvrgavanje istih okrutnom i nečovječnom postupanju i uslovima, uključujući fizičko, psihičko i seksualno zlostavljanje, često u zatočeničkim objektima; korištenja za prisilni rad, između ostalog na liniji fronta, i za živi štit, uvođenja

²⁹ ICTY, Predmet IT-95-5/18-I, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Optužnica, 10. 10. 2002, paragraf 24.

³⁰ Kampanja progona obuhvatala je, ili je eskalirala do te mjere da je obuhvatila, postupanje poduzimano s namjerom da se u određenim opštinama djelimično uništi nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa bosanskih Muslimana, kao takva. Ovaj oblik djelimičnog uništenja bosanskih Muslimana odvijao se u Banjoj Luci, Bosanskoj Krupi, Bratuncu, Ključu, Kotor Varoši, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Vlasenici i Zvorniku. (ICTY, Predmet IT-95-5/18-I, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Optužnica, 10. 10. 2002, paragraf 33)

³¹ Kampanja progona obuhvatala je, ili je eskalirala do te mjere da je obuhvatila, postupanje poduzimano s namjerom da se u određenim općinama djelimično uništi nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa bosanskih Muslimana, kao takva. Ovaj oblik djelimičnog uništenja bosanskih Muslimana odvijao se u općinama: Banja Luka, Bihać-Ripač, Bijeljina, Bosanska Gradiška, Bosanska Krupa, Bosanski Novi, Bratunac, Brčko, Doboj, Foča, Gacko, Kalinovik, Ključ, Kotor Varoš, Nevesinje, Novi Grad, Prijedor, Rogatica, Sanski Most, Srebrenica, Teslić, Vlasenica, Vogošća i Zvornik. (ICTY, Predmet IT-95-5/18-I, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Optužnica, 10. 10. 2002, paragraf 36)

restriktivnih i diskriminacionih mjera, odvajanja, deportacije i trajnog uklanjanja; Planiranje, pripremanje, omogućavanje ili sprovođenje istrebljenja i ubistava³² izvršeno lišavanjem života tokom i nakon napada na gradove i sela i lišavanjem života povezanim sa zatočeničkim objektima; Planiranje, poticanje, naređenje, izvršenje ili pomoć u planiranju, pripremi ili izvršenju prisilnog premještanja i deportacije; Planiranje, pripremanje, omogućavanje ili sprovođenje dugotrajne vojne kampanje artiljerijskog i minobacačkog granatiranja i snajperskog djelovanja po civilnim dijelovima Sarajeva i civilnom stanovništvu i ustanovama tog grada, u kojoj su civili ubijani i ranjavani, te je time vršen teror nad njima; Planiranje, pripremanje, omogućavanje ili sprovođenje operacija uzimanja vojnih posmatrača UN-a i pripadnika mirovnih snaga UN-a za taoce nakon zračnih udara NATO-a 25. i 26. 05. 1995.; Planiranje, pripremanje, omogućavanje ili sprovođenje kampanje progona, koja je uključivala genocidne radnje, nakon zauzimanja enklave Srebrenica u julu 1995., putem prisilnog premještanja žena i djece iz enklave Srebrenica u Kladanj; Zarobljavanje, zatočavanje, vansudski pogubljenje i pokapanje više hiljada muškaraca i dječaka iz Srebrenice, koji su izdvojeni iz grupe izbjeglica u Potočarima ili su zarobljeni u koloni muškaraca koji su bježali iz enklave Srebrenica; vršenjem komande i kontrole nad organizovanom i opsežnom operacijom prikrivanjem kampanje pogubljenja tako što su tijela ekshumirana iz prvobitnih masovnih grobnica i nanovo pokopana; Pomaganje, podržavanje ili poticanje na daljnje činjenje zločina time što nije pokrenuo istrage, nije ništa učinio u vezi s tim istragama i nije kaznio podređene za počinjene zločine. Ratko Mladić je svjesno i hotimično učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu, imajući istu namjeru koja je bila zajednička i drugim učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata ili znajući za namjeru drugih učesnika udruženog zločinačkog poduhvata ili svjestan predvidivih posljedica njihovih radnji.³³

U Drugoj izmijenjenoj optužnici precizno su, pored osoba koje su uzele učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu, navedeni i "članovi rukovodstva bosanskih Srba; članovi Srpske demokratske stranke

³² ICTY, Predmet IT-95-5/18-I, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Optužnica, 10. 10. 2002, paragrafi 39–40.

³³ ICTY, Predmet IT-95-5/18-I, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Optužnica, 10. 10. 2002, paragrafi 20–26.

(dalje u tekstu SDS) i državnih organa bosanskih Srba na republičkom, regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou, uključujući krizne štabove, ratna predsjedništva i ratna povjereništa (dalje u tekstu: politički i državni organi bosanskih Srba); komandanti, pomoćnici komandanata, viši oficiri i načelnici jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije (dalje u tekstu MUP Srbije), JNA, Vojske Jugoslavije (dalje u tekstu VJ), VRS, Ministarstva unutrašnjih poslova bosanskih Srba (dalje u tekstu MUP) i Teritorijalne odbrane bosanskih Srba (dalje u tekstu TO) na republičkom, regionalnom, općinskom i lokalnom nivou; i vođe srpskih paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije i iz Bosne. Alternativno, neke ili sve te osobe nisu bile učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata, ali su ih učesnici udruženog zločinačkog poduhvata koristili da izvrše zločine počinjene u realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata, kako je opisano u nastavku teksta. 12. Učesnici tog udruženog zločinačkog poduhvata ostvarivali su svoj cilj tako što su zločine činili lično i / ili pomoću drugih i koristeći se drugima da izvrše zločine počinjene u realizaciji njihovog cilja. Osobe korištene za izvršenje tih zločina bile su članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba i pripadnici MUP-a, VRS-a, JNA, VJ-a, TO-a, MUP-a Srbije, srpskih paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije i iz Bosne, kao i lokalni bosanski Srbi (dalje u tekstu srpske snage)³⁴. Namjera usmjerena na uništenje grupe manifestirana je na najekstremniji način u općinama Bratunac, Foča, Ključ, Kotor Varoš, Prijedor, Sanski Most, Vlasenica i Zvornik i to ubijanjem, uključujući vodeće pripadnike tih grupa (ubijanja za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, ubijanja koja se dovode u vezu sa zatočeničkim objektima); nanošenjem teških tjelesnih ili duševnih povreda; zatočenjem, uključujući vodeće pripadnike tih grupa. Ova Optužnica odnosi se i na genocid izvršen u Srebrenici i to ubijanjem više od 7.000 srebreničkih muškaraca i dječaka i nanošenjem teških tjelesnih ili duševnih povreda, osoba muškog i ženskog spola, uključujući, između ostalog, odvajanje muškaraca i dječaka od njihovih porodica i prisilno odvođenje žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave.³⁵ Drugom izmijenjenom optužnicom

³⁴ ICTY, Predmet IT-95-5/18-I, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Optužnica, 20. 10. 2011, paragrafi 11–12.

³⁵ ICTY, Predmet IT-95-5/18-I, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Optužnica, 20. 10. 2011, paragrafi 40–46.

Ratko Mladić tereti se za zločine protiv čovječnosti izvršene progonima na području općina: Banja Luka, Bijeljina, Bosanska Krupa, Bosanski Novi, Bratunac, Brčko, Foča, Hadžići, Ilidža, Kalinovik, Ključ, Kotor Varoš, Novi Grad, Novo Sarajevo, Pale, Prijedor, Rogatica, Sanski Most, Sokolac, Trnovo, Vlasenica, Vogošća, Zvornik i Srebrenica; ubijanja (za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, u vezi sa zatočeničkim objektima, organizovana i situaciona ubijanja u Srebrenici u julu i avgustu 1995; mučenje, premlaćivanje i fizičko i psihičko zlostavljanje za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u općinama i u zatočeničkim objektima; silovanje i druga djela seksualnog nasilja za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti u općinama i zatočeničkim objektima; stvaranje i održavanje nehumanih životnih uslova u zatočeničkim objektima; terorisanje i zlostavljanje u Potočarima i premlaćivanje srebreničkih muškaraca i dječaka prije njihovog pogubljenja, kao okrutno ili nečovječno postupanje; prisilno premještanje ili deportacije u Srebrenici; protivpravno zatočenje u zatočeničkim objektima; prisilni rad, uključujući kopanje grobova i rovova i druge oblike prisilnog rada na linijama fronta i korištenje u živim štitovima; oduzimanje ili pljačku imovine za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti, za vrijeme hapšenja i zatočenja, kao i za vrijeme deportacija ili prisilnih premještanja, ili poslije njih; bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javna dobra, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte; uvođenje i održavanje mjera ograničavanja i diskriminacije (uskraćivanje slobode kretanja, otpuštanje s posla i uklanjanje s rukovodećih položaja u lokalnim državnim institucijama i policiji, kao i povredu privatnosti pretresanjem stana bez naloga, protivpravno hapšenje i / ili uskraćivanje prava na sudski postupak, uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama).³⁶ Zločin protiv čovječnosti su istrebljenja i ubistva za koje se ovom Optužnicom Mladić postavlja odgovornim za širenje terora među stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja sprovedenom u periodu 12. maj – novembar 1995., jednako kao i za takva djela izvršena u Srebrenici i povezano sa Srebrenicom u periodu II. juli – I. novembar 1995. (organizovana i situaciona pogubljenja).³⁷ Za deportacije i nehumana djela povezana sa

³⁶ ICTY, Predmet IT-95-5/18-I, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Optužnica, 20. 10. 2011, paragrafi 47–59.

³⁷ ICTY, Predmet IT-95-5/18-I, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića,

Srebrenicom koja su vršena u vremenu od marta 1992. do 30. novembra 1995., Mladića ova Optužnica tereti za period njegovog komandovanja VRS (12. 05. 1992. do 30. 11. 1995).³⁸ Tačkama 9 i 10 Optužnica ga tereti za kršenje zakona i običaja ratovanja terorisanjem civilnog stanovništva kampanjama snajperskog djelovanja i granatiranja protivpravnim napadima koji su rezultirali i ubistvima.³⁹ Uzimanje talaca kao kršenje zakona i običaja ratovanja zadržano je i u ovoj Optužnici.⁴⁰

Treća optužnici podignuta 20. oktobra 2011., generala Ratka Mladića tereti za ista djela kao i prethodna optužnica i to za zločine: genocid, zločin protiv čovječnosti i kršenje zakona ili običaja ratovanja. Činjenični osnov ove optužnice je u najvećoj mjeri jednak onom navedenom u Drugoj izmijenjenoj optužnici. Četvrta izmijenjena optužnica je i konačna, te je po njoj izrečena i prvostepena presuda (Presuda Pretresnog vijeća) i njome se detaljnije bavimo u nastavku analize.

Individualna krivična odgovornost

Četvrtom izmijenjenom optužnicom Ratko Mladić tereti se za individualnu krivičnu odgovornost prema članu 7(1) Statuta Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju za zločine “koje je planirao, podsticao, naredio, počinio i / ili pomagao i podržavao”⁴¹ kroz njegovo učesće u udruženom zločinačkom poduhvatu.⁴²

Optužnica, 20. 10. 2011, paragrafi 60–66.

³⁸ ICTY, Predmet IT-95-5/18-I, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Optužnica, 20. 10. 2011, paragrafi 67–74.

³⁹ ICTY, Predmet IT-95-5/18-I, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Optužnica, 20. 10. 2011, paragrafi 75–81.

⁴⁰ ICTY, Predmet IT-95-5/18-I, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Optužnica, 20. 10. 2011, paragrafi 82–86.

⁴¹ ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragraf 4.

⁴² “Radovan Karadžić, a od 12. maja 1992. godine i Ratko Mladić, bili su ključni učesnici sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata koji je trajao najkasnije od oktobra 1991. do 30. novembra 1995. godine. Njihov cilj je bio trajno uklanjanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja u Bosni i Hercegovini na koja su bosanski Srbi polagali pravo, činjenjem zločina za koje se tereti u ovoj Optužnici.” (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragraf 5).

Udruženi zločinački poduhvat

U cilju ostvarivanja projektovanog plana udruženi zločinački poduhvat⁴³ realiziran je na različitim područjima i u različitim periodima sa ciljevima “(1) širenje terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, (2) eliminacija bosanskih Muslimana u Srebrenici i (3) uzimanje osoblja UN-a za taoce”⁴⁴.

Optužnica Mladića tereti za činjenje zločina:

- genocid (tačka I i 2);⁴⁵

⁴³ Osobe koje su svojim činjenjem / nečinjenjem odgovorne za UZP, pored Ratka Mladića, bili su: Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, Slobodan Milošević, Biljana Plavšić, Nikola Koljević, Mićo Stanišić, Momčilo Mandić, Jovica Stanišić, Frank Simatović, Željko Ražnatović (zvani Arkan) i Vojislav Šešelj. (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragraf 10). “Među učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bili su i članovi rukovodstva bosanskih Srba; članovi Srpske demokratske stranke (dalje u tekstu SDS) i državnih organa bosanskih Srba na republičkom, regionalnom, općinskom i lokalnom nivou, uključujući krizne štabove, ratna predsjedništva i ratna povjereništva (dalje u tekstu politički i državni organi bosanskih Srba); komandanti, pomoćnici komandanata, viši oficiri i načelnici jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije (dalje u tekstu MUP Srbije), JNA, Vojske Jugoslavije (dalje u tekstu VJ), VRS, Ministarstva unutrašnjih poslova bosanskih Srba (dalje u tekstu MUP) i Teritorijalne odbrane bosanskih Srba (dalje u tekstu TO) na republičkom, regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou; i vođe srpskih paravojnih snaga i dobrovoljačkih jedinica iz Srbije i iz Bosne” ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragraf 11).

⁴⁴ “Radovan Karadžić, a od 12. maja 1992. godine i Ratko Mladić, bili su ključni učesnici sveobuhvatnog udruženog zločinačkog poduhvata koji je trajao najkasnije od oktobra 1991. do 30. novembra 1995. godine. Njihov cilj je bio trajno uklanjanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja u BiH na koja su bosanski Srbi polagali pravo, činjenjem zločina za koje se tereti u ovoj Optužnici.” (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragraf 7).

⁴⁵ “U periodu od 11. do 13. 07. 1995. godine, snage koje su učestvovalе u napadu na Srebrenicu terorಿಸale su i zlostavljale bosanske Muslimane koji su se nalazili u Potočarima. Dana 12. 07. 1995. godine, snage koje su učestvovalе u napadu na Srebrenicu počele su razdvajati srebreničke muškarce i dječake od žena i djece. Dijelu starijih muškaraca dopušteno je da ostanu s porodicama. Više od hiljadu muškaraca i dječaka odvojeno je i zatočeno u Potočarima. Istog dana, snage koje su učestvovalе u napadu na Srebrenicu počele su s protjerivanjem žena, djece i dijela starijih muškaraca iz enklave. Za vrijeme operacije prisilnog premještanja i poslije nje, pogubljenja muškaraca i

- zločina protiv čovječnosti: progon⁴⁶ (tačka 3),
- istrebljivanje (tačka 4),
- ubistvo (tačka 5),
- deportacija (tačka 7)
- i nehumana djela (prisilno premještanje) (tačka 8);
- kršenje zakona ili običaja ratovanja: ubistvo (tačka 6),
- terorisanje (tačka 9),⁴⁷

dječaka, bosanskih Muslimana, vršena su putem 'situacionih' ubistava. Osim više od hiljadu muškaraca i dječaka koji su odvojeni i zatočeni u Potočarima, snage koje su učestvovala u napadu na Srebrenicu zarobile su na hiljade muškaraca i dječaka koji su pokušali pobjeći iz enklave ili su im se predali. Muškarci i dječaci su prije pogubljenja premlaćivani. Dana 13. 07. 1995. godine, snage koje su učestvovala u napadu na Srebrenicu započele su s organizovanim pogubljenjima muškaraca i dječaka koji su odvojeni i zatočeni, kao i onih koji su se predali ili su zarobljeni. Žrtve tih pogubljenja su pokopane, a dio njih je kasnije ekshumiran i ponovo pokopan u pokušaju da se sakriju zločini" (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragraf 45).

⁴⁶ "Kampanja progona je u nekim opštinama, u periodu od 31. 03. 1992. godine do 31. 12. 1992. godine, uključivala, ili je dosegla takve razmjere da je uključivala, ponašanje na osnovu kojeg se vidjela namjera da se djelimično unište nacionalne, etničke i / ili vjerske grupe bosanskih Muslimana i / ili bosanskih Hrvata, kao takve. U tim opštinama, za uništenje je ciljan značajan dio grupe bosanskih Muslimana i / ili bosanskih Hrvata, konkretno njihovo rukovodstvo, kao i znatan broj pripadnika tih dviju grupa. Namjera da se te grupe djelimično unište manifestirana je na najekstremniji način u Bratuncu, Foči, Ključu, Kotor-Varoši, Prijedoru, Sanskom Mostu i Vlasenici, Zvorniku" (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragraf 37); Progona su vršeni u sljedećim općinama: Banja Luka, Bijeljina, Bosanska Krupa, Bosanski Novi, Bratunac, Brčko, Foča, Hadžići, Ilidža, Kalinovik, Ključ, Kotor Varoš, Novi Grad, Novo Sarajevo, Pale, Prijedor, Rogatica, Sanski Most, Sokolac, Trnovo, Vlasenica, Vogošća i Zvornik, kao i za progone bosanskih Muslimana iz Srebrenice. (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragraf 47).

⁴⁷ "Djela ubistva koju su bila dio cilja širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, koju su pripadnici snaga koje su učestvovala u napadu na Sarajevo proveli u periodu od 12. 05. 1992. do novembra 1995. godine, uključuju smrtnu slučajevu prouzrokovane snajperskim djelovanjem i granatiranjem, navedene u Prilogu F: Anisa Pita, trogodišnja djevojčica, ustrijeljena je i ranjena u desnu nogu na trijemu svoje kuće u ulici Žagrići na području Širokače u Sarajevu (13. 12. 1992.); Munira Zametica, stara 48 godina, ustrijeljena je i ubijena dok je uzimala vodu iz rijeke Dobrinje, na području Dobrinje (11. 07. 1993.); Nafa Tarić, stara 35 godina, i njena osmogodišnja kćerka Elma Tarić, ustrijeljene su i ranjene jednim metkom dok su zajedno išle ulicom Ivana Krndelja u centru Sarajeva.

Metak je majku ranio u lijevo bedro, a kćerku u desnu šaku i stomak (03. 09. 1993.); Ramiza Kundo, stara 38 godina, ustrijeljena je i ranjena u lijevu nogu dok je noseći kante s vodom prelazila preko ulice Briješko brdo (02. 11. 1993.); Sanela Muratović, stara 16 godina, ustrijeljena je i ranjena u desno rame dok je sa svojom drugaricom išla ulicom Đure Jakšića (26. 06. 1994.); Afeza Karačić, stara 31 godinu, i Sabina Šabanić, stara 26 godina, ranjene su obje u desno rame kada je na tramvaj kojim su se vozile otvorena vatra u ulici Zmaja od Bosne, između Tehničke škole i kasarne *Maršal Tito* (23. 11. 1994.); Azem Agović, star 46 godina, i Alen Gičević, star 33 godine, ustrijeljeni su i ranjeni dok su se vozili tramvajem koji se kretao ulicom Zmaja od Bosne prema istoku. Tramvaj se, kada se incident dogodio, nalazio kod *Holiday Inn-a* (03. 03. 1995.); Tarik Žunić, star 14 godina, ustrijeljen je i ranjen u šaku u ulici Sedrenik dok je iz škole išao kući. Pogoden je kada je izašao iza zaštitne pregrade, na oko 100 metara od svoje kuće (06. 03. 1995.) i Prilogu G: Sarajevo je bilo izloženo intenzivnom granatiranju, pri čemu su oštećeni i uništeni civilni ciljevi; nekoliko civila je ubijeno a nekoliko ranjeno (počev od ili približno 28. 05. 1992.); Grad je žestoko bombardovan iz raznih artiljerijskih oruđa s položaja oko cijelog grada. Pritom su oštećeni i uništeni civilni ciljevi, a više civila je ubijeno i ranjeno (počev od ili približno 06. 06. 1992.); Dvije granate su ispaljene na grupu od oko 200 ljudi koji su gledali nogometnu utakmicu i / ili učestvovali u njoj, na jednom parkiralištu s čije tri strane su se nalazile stambene zgrade, a na četvrtoj strani put za Lukavicu, u stambenom naselju Dobrinja IIIB. Poginulo je više od deset ljudi, dok je oko 100 ljudi ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a / SRK-a, približno iz pravca istok-jugoistok (01. 06. 1993.); Na područje Alipašino polja pale su tri minobacačke granate. Prva granata je pala na park iza stambenih zgrada u Geteovoj ulici 3 (ranije Cetinjska ulica) i Bosanskoj ulici 4 (ranije ulica Klare Cetkin), a druga i treća granata pale su ispred tih zgrada, gdje su se igrala djeca. Šestoro djece je poginulo, a pet odraslih je ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a / SRK-a, približno iz pravca zapad (22. 01. 1994.); Na civile u stambenom naselju Dobrinja ispaljena je salva od tri minobacačke granate kalibra 120 mm. Prva je pala ispred stambenog bloka u ulici Oslobođilaca Sarajeva, pogodivši ljude koji su dijelili i primali humanitarnu pomoć, kao i djecu koja su prisustvovala vjerskoj nastavi. Druga i treća granata pale su među ljude na pijaci pod otvorenim nebom, iza stambenih zgrada u ulici Mihajla Pupina i Oslobođilaca Sarajeva. Poginulo je osmero ljudi a barem 18 je ranjeno. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS / SRK, približno iz pravca zapada (04. 02. 1994.); Jedna minobacačka granata kalibra 120 mm pogodila je pijacu pod otvorenim nebom zvanu *Markale*, smještenu u civilnom dijelu Sarajeva, u Starom Gradu. Pijaca je bila puna ljudi i pritom je poginulo 66, a ranjeno više od 140 ljudi. Vatra je otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a / SRK-a, približno iz pravca sjever-sjeveroistok (05. 02. 1994.); Jedna modifikovana avio-bomba pala je na stambeno naselje u Hrasnici, u podnožju planine Igman, uništivši pritom jednu kuću i oštetivši jedanaest kuća. Granata je imala za posljedicu civilne žrtve – jedno lice je poginulo, a tri su ranjena. Vatra je otvorena s Ilidže, s teritorije pod kontrolom VRS-a / SRK-a (07. 04. 1995.); Jedna modifikovana avio-bomba pogodila je jednu zgradu kod stambenog bloka u ulici Safeta Hadžića, uništivši tri gornja sprata stambene zgrade. Nakon te eksplozije uslijedilo je nekoliko artiljerijskih granata. Više zgrada je teško oštećeno.

- protivpravni napadi na civile (tačka 10),
- uzimanje talaca (tačka 11)⁴⁸

u smislu odgovornosti bilo kojeg učesnika UZP-a za izvršenje *actus reus* obuhvaćenim navedenim zajedničkim ciljem. Kao komandant VRS-a odgovoran je za izvršenje sljedećih zločina: “(a) učešćem u osnivanju, organizovanju i / ili održavanju VRS-a, jednog od organa korištenog za ostvarenje cilja udruženog zločinačkog poduhvata; (b) rukovođenjem i komandovanjem VRS-om, uključujući izdavanje naređenja, formuliranje planova, te nadzor i odobravanje i / ili upravljanje operacijama u realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata; (c) rukovođenjem i komandovanjem elementima srpskih snaga integrisanih u VRS ili potčinjenih VRS-u u realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata; (d) upravljanjem, nadzorom i / ili odobravanjem saradnje i sadejstva VRS-a sa drugim elementima srpskih snaga i sa političkim i državnim organima bosanskih Srba u realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata; (e) učešćem u pružanju materijalne i vojne pomoći od strane VJ-a u realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata; (f) učešćem u formulisanju i provođenju politike državnih organa bosanskih Srba,

Dva lica su teško ranjena, a 15 lakše. Utvrđeno je da je vatra otvorena s teritorije pod kontrolom VRS-a / SRK-a, iz pravca zapada-jugozapada (26. maj 1995.); Jedna modifikovana avio-bomba, ispaljena iz Lukavice, s teritorije pod kontrolom VRS-a/SRK-a, eksplodirala je pored zgrade br. 10 na Trgu međunarodnog prijateljstva, pri čemu je sedam lica lakše ranjeno, a okolni objekti su znatno oštećeni (16. 06. 1995., oko 15:20 sati); Jedna minobacačka granata kalibra 120 mm pala je ispred ulaza Gradske tržnice u ulici Mula-Mustafe Bašeskije. Poginulo je 43. ljudi, a 75 je ranjeno. Granata je ispaljena s Trebevića, s teritorije pod kontrolom VRS-a / SRK-a (28. 08. 1995.)” (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragraf 64.)

⁴⁸ “U periodu od približno 26. 05. 1995. do 19. 06. 1995. godine, snage bosanskih Srba zatočile su više od dvije stotine pripadnika mirovnih snaga i vojnih posmatrača UNa na raznim lokacijama, uključujući Pale, Sarajevo, Banja Luku i Goražde, i držale ih kao taoce na raznim lokacijama u RS-u, uključujući lokacije od strateškog ili vojnog značaja, kako bi te lokacije osigurale od vazdušnih napada NATO-a i spriječile daljnje vazdušne napade. Trećim stranama, uključujući komandante NATO-a i UN-a, upućene su prijetnje da će daljnji napadi NATO-a na vojne ciljeve bosanskih Srba dovesti do ranjavanja, smrti ili zadržavanja zatočenika u zatočeništvu. Dio zatočenih je u zatočeništvu bio napadan i na druge načine maltretiran.” (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragraf 85).

čija svrha je bila ostvarenje cilja udruženog zločinačkog poduhvata; (g) širenjem, podsticanjem i / ili omogućavanjem širenja propagande među bosanskim Srbima, u namjeri da se u njima izazove strah i mržnja prema bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima ili da se na drugi način osigura njihova podrška i učešće u postizanju cilja udruženog zločinačkog poduhvata, između ostalog: da bosanskim Srbima prijete opasnost od ugnjetavanja, pa i genocida, od strane bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata; i da su područja na kojima žive bosanski Muslimani i bosanski Hrvati zemlja bosanskih Srba; (h) učešćem u pokušajima da se predstavnicima međunarodne zajednice, nevladinih organizacija, sredstava javnog informisanja i javnosti informacije uskrate ili da se dostave pogrešne informacije o zločinima nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, kao i o ulozi koju su u tim zločinima imale srpske snage, čime je omogućeno činjenje zločina koji su doprinijeli realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata, ili podržavanjem i / ili omogućavanjem takvih pokušaja; (i) nepreduzimanjem adekvatnih mjera zaštite ratnih zarobljenika i zatočenika, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, koji su bili pod nadzorom ili kontrolom VRS-a i drugih elemenata srpskih snaga pod njegovom efektivnom kontrolom, pri čemu je na to bio obavezan na osnovu svoje funkcije ... Takve mjere uključivale su sljedeće: da obezbijedi da se prema takvim zarobljenicima ili zatočenicima humano postupa i da se oni zaštite od fizičkih i duševnih povreda; da spriječi da se prema takvim zarobljenicima i zatočenicima nehumano postupa i da im se nanese fizičke i duševne povrede ili da interveniše kako bi zaustavio svako takvo zlostavljanje koje je bilo u toku; i da zahtjeva i obezbijedi da VRS i drugi elementi srpskih snaga pod njegovom efektivnom kontrolom zatraže i pribave garancije da će se s takvim zarobljenicima i zatočenicima humano postupati, prije nego što se nadzor nad njima prebaci na nekog drugog; (j) omogućavanjem i / ili podsticanjem činjenja zločina koji su doprinijeli realizaciji cilja udruženog zločinačkog poduhvata od strane pripadnika VRS-a i drugih elemenata srpskih snaga nepreduzimanjem odgovarajućih koraka da spriječi i / ili provede istragu o takvim zločinima i / ili uhapsi i / ili kazni počinioce takvih zločina, pri čemu je na to bio obavezan na osnovu svoje funkcije ... (k) nalaganjem da se humanitarna pomoć enklavama bosanskih Muslimana i / ili bosanskih Hrvata na području pod kontrolom VRS-a, TO-a, MUP-a i paravojnih i dobrovoljačkih snaga bosanskih Srba (dalje u tekstu snage bosanskih Srba), kao i / ili političkih

i državnih organa bosanskih Srba, ograniči u nastojanju da se stvore nepodnošljivi životni uslovi za te stanovnike u sklopu realizacije cilja udruženog zločinačkog poduhvata, i / ili provođenjem i odobravanjem takvog ograničavanja.”⁴⁹ UZP-om je pokrenuta i provedena kampanja snajperskog djelovanja i granatiranja nad civilnim stanovništvom Sarajeva sa primarnim ciljem širenja terora za svo vrijeme držanja grada u vojnoj opsadi.⁵⁰ Vojnom blokadom grada otpočela je kampanja granatiranja i snajperskog djelovanja sa ciljem ubijanja, ranjavanja / sakaćenja i terorisanja civila koji su nastojali preživjeti u opsadi, uskraćeni za energente, hranu, vodu i medicinsku pomoć. Napadi su bili neselektivni i prekomjerni direktno usmjereni na civile koji su boravili u svojim domovima ili su se kretali ulicama grada u obavljanju svakodnevnih aktivnosti i pokušajima preživljavanja. Stalna prijetnja ubistvima ili ranjavanjima rezultirala je traumama i psihološkim problemima.⁵¹ Mladićevo učešće u UZP-u podrazumijeva i, između ostalog, ubijanje srebreničkih muškaraca i dječaka,⁵² te prisilno odvođenje i raseljavanje

⁴⁹ ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragraf 13.

⁵⁰ ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragrafi 14–16; “Za izvršenje tih zločina korišteni su sljedeći: otprilike do 20. 05. 1992. godine, pripadnici JNA, koji su djelovali na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti, pripadnici VRS-a, posebno Sarajevsko-romanijski korpus; i pripadnici drugih elemenata srpskih snaga koje su djelovale na području Sarajeva ili je područje Sarajeva bilo u njihovoj zoni odgovornosti” (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragraf 17).

⁵¹ ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragraf 75–80.

⁵² Organizovana ubijanja Bošnjaka iz Srebrenice u julu i avgustu 1995. – rijeka Jadar: Ubistvo oko 15 muškaraca, na jednom mjestu na osami (13. 07. 1995., oko 11:00 sati); Cerska dolina: Ubistvo i potom pokopavanje oko 150 muškaraca na jednom mjestu pored zemljanog puta u Cerskoj dolini, na oko tri kilometra od Konjević Polja (između 13. i 17. 07. 1995.); skladište u Kravici: Ubistvo više od 1.000 muškaraca u jednom velikom skladištu u selu Kravici. Tijela žrtava su prevezena 14. 07. 1995. do dvije velike masovne grobnice u obližnjim selima Glogova i Ravnice (13. 07. 1995.); livada u Sandićima: Ubistvo oko 15 zatočenika koji su držani na livadi u Sandićima i pogubljeni po kratkom postupku na jednom mjestu kod Sandića (13. 07. 1995.); škola u Lukama kod Tišće: Ubistvo 25 muškaraca koji su bili zatočeni u školi u Lukama i potom po kratkom postupku pogubljeni na jednom obližnjem pašnjaku na osami (13. ili 14. 07. 1995. ili približno tog datuma); Orahovac (škola i obližnje polje): Ubistvo

žena, djece, kao i dijela starijih muškaraca što je zločin genocida (po tački 2) izvršen ubistvima, progonima, istrebljenjem, deportacijama i nehumanim djelima (prisilnim premještanjem).⁵³ Ovom prilikom UZP

dvojice zatočenika, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Orahovcu (14. 07. 1995. ili približno tog datuma); Ubistvo oko 1.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u školi u Orahovcu, a zatim zavezanih očiju kamionom prevezeni do jednog obližnjeg polja i pogubljeni po kratkom postupku. Tijela žrtava zakopana su u masovne grobnice na mjestu pogubljenja (14. i 15. 07. 1995. godine); Petkovci (škola i brana): Ubistvo nekih od oko 1.000 muškaraca u školi u Petkovcima u kojoj su bili zatočeni (14. 07. 1995. ili približno tog datuma); Ubistvo preostalih iz grupe od oko 1.000 muškaraca, koji su bili zatočeni u školi u Petkovcima. Ti muškarci su pogubljeni po kratkom postupku na jednom mjestu ispod brane kod Petkovaca. Pogubljenja su nastavljena 15. 07. dok su žrtve zakopavane uz pomoć bagera i druge teške mehanizacije (14. 07. 1995. uveče – 15. 07. 1995. ujutro ili približno tih datuma); Škola u Ročevićima i Kozluk: Ubistvo nekih od oko 1.000 muškaraca u školi u Ročevićima, u kojoj su bili zatočeni (14. ili 15. 07. ili približno tog datuma), Ubistvo preostalih iz grupe od oko 1.000 muškaraca zatočenih u školi u Ročevićima. Ti muškarci su pogubljeni po kratkom postupku na jednom mjestu na obali Drine, kod Kozluka. Žrtve su pokopane u masovnu grobnicu nedaleko od mjesta pogubljenja (15. 07. 1995.); Škola u Kuli i Vojna ekonomija Branjevo: Ubistvo nekih od oko 1.200 muškaraca zatočenih u školi u Kuli, kod Pilice (14. ili 15. 07. ili približno tog datuma), Ubistvo preostalih iz grupe od oko 1.200 muškaraca zatočenih u školi u Kuli. Ti muškarci su autobusom prevezeni do Vojne ekonomije Branjevo i tamo pogubljeni po kratkom postupku. Na stotine žrtava je potom pokopano u obližnju masovnu grobnicu (16. 07. 1995.); Dom kulture u Pilici: Ubistvo oko 500 muškaraca u Domu kulture u Pilici. Žrtve su potom pokopane u masovnoj grobnici na Vojnoj ekonomiji Branjevo (16. 07. 1995.); Snagovo: Ubistvo šest muškaraca koji su zarobljeni kada su se odvojili od kolone muškaraca koji su se povlačili iz srebreničke enklave. Oni su pogubljeni u šumi kod Snagova (22. 07. 1995. godine ili približno tog datuma); Bišina: Ubistvo više od trideset muškaraca od kojih su neki prethodno bili zatočeni u zatvoru Sušica, u Bišini, opština Šekovići (23. 07. 1995.); Trnovo: Ubistvo šest muškaraca i dječaka iz Srebrenice, kod Trnova (krajem jula ili početkom avgusta 1995. godine).

Situaciona ubistva u julu i augustu 1995. – Potočari: Ubistvo devet muškaraca kod baze UN-a, na strani glavnog puta na kojoj je selo Budak (12. 07. 1995. ili približno tog datuma), ubistvo jednog muškarca, bosanskog Muslimana, iza jedne zgrade kod *bijele kuće* (13. 07. 1995. ili približno tog datuma); Bratunac: Ubistvo 50 ili više muškaraca u osnovnoj školi *Vuk Karadžić*, kao i ispred te škole i u njenoj okolini (12. 07. 1995. oko 22:00 sata – 15. 07. 1995. ujutro); Ubistvo jednog mentalno zaostalog muškarca koji je skinut s autobusa parkiranog ispred osnovne škole *Vuk Karadžić* u Bratuncu i po kratkom postupku pogubljen (13. 07. 1995. uveče). (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, Prilog E.).

⁵³ Kao saučesnik u UZP komandant VRS-a je u dogovoru sa drugim akterima ovog

je produžen i na zločine uzimanja talaca – osoblja Ujedinjenih nacija sa ciljem da se NATO savez prisili na uzdržavanje od vršenja vazдушnih udara na vojne ciljeve.⁵⁴

Individualna krivična odgovornost se komandantu VRS pripisuje i za planiranje, podsticanje, naređivanje i / ili pomaganje i podržavanje zločina. Po svojoj funkciji nadređenog imao je efektivnu kontrolu nad svojim podređenim, kako pripadnicima VRS-a, tako i elementima koji su integrisani u njen sastav, te kao takvi potčinjeni njegovoj konkretnoj kontroli i nadzoru, odnosno, rukovođenju i komandovanju.⁵⁵ On nije poduzeo mjere⁵⁶ kojima bi spriječio, ali ni kaznio, činjenje zločina od strane njemu potčinjenih osoba.

Politički i državni organi,⁵⁷ kao i srpske snage od 12. 05. 1992. do 31.

---

poduhvata planirao zauzimanje srebreničke enklave i prisilno premještanje i / ili deportaciju bošnjačkog stanovništva iz Srebrenice, kao dio sveobuhvatnog projekta njihovog uklanjanja sa ovog područja (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragraf 43).

⁵⁴ ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragraf 24.

⁵⁵ “(a) njegovo vlastito učešće u pripremanju, planiranju i / ili izvršenju tih zločina; (b) informacije u vezi s činjenjem tih zločina koje je dobijao od pripadnika srpskih snaga, rukovodstva bosanskih Srba, političkih i državnih organa bosanskih Srba, međunarodne zajednice, sredstava javnog informisanja i / ili drugih osoba; i / ili (c) njegov lični uvid u dokaze o činjenju tih zločina” (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragraf 33).

⁵⁶ Preduzimanje nužnih i razumnih mjera podrazumijeva: “(a) njegov propust da naredi ili pokrene prave ili adekvatne istrage na osnovu uvjerljivih navoda o zločinima koje su počinili pripadnici VRS-a i / ili elementi srpskih snaga pod njegovom efektivnom kontrolom; (b) njegov propust da nadležnim organima dostavi informacije o zločinima koje su pripadnici VRS-a i / ili elementi srpskih snaga pod njegovom efektivnom kontrolom počinili ili koje su mogli počinuti; (c) njegov propust da izrekne disciplinske mjere, razriješi dužnosti, ražaluje ili ne unaprijedi pripadnike VRS-a i / ili elemenata srpskih snaga pod svojom efektivnom kontrolom koji su učestvovali u činjenju zločina i / ili koji nisu spriječili svoje podređene da počine zločine ili nisu kaznili počiniocce; i / ili (d) njegov propust da izda naređenja, koja su u datim okolnostima bila nužna i razumna da bi se zabranilo ili zaustavilo činjenje zločina od strane pripadnika VRS-a i / ili elemenata srpskih snaga” (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragraf 34).

⁵⁷ ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragraf 19; “Među učesnicima tog udru-

12. 1992. godine izvršili su ubijanje pripadnika bošnjačke i hrvatske nacionalnosti, i to za vrijeme i poslije preuzimanja vlasti⁵⁸, ubijanja koja se dovode u vezu sa zatočeničkim objektima,⁵⁹ kao i ubijanja koja

ženog zločinačkog poduhvata bili su članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba na republičkom nivou; članovi političkih i državnih organa bosanskih Srba na regionalnom, opštinskom i lokalnom nivou na području Srebrenice, Vlasenice, Bratunca i / ili Zvornika, ili nadležni za ta područja; komandanti, pomoćnici komandanta, viši oficiri i načelnici jedinica VRS-a i MUP-a koje su djelovale na područjima u zoni odgovornosti Drinskog korpusa i / ili u opštini Trnovo, ili su ta područja bila u njihovoj zoni odgovornosti; i pripadnici jedinice MUP-a Srbije poznate pod nazivom ‘Škorpioni’” (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragraf 21).

⁵⁸ Slučajevi se navode u Prilogu A Optužnice: “Foča: više ljudi koji su se skrivali u šumi kod Mješaje / Trošnja (početak jula 1992); Ključ: najmanje 144 osobe u Biljanima (01. 06. 1992. ili približno tog datuma); Kotor-Varoš: više muškaraca u školi u Grabovici i oko nje (03. 11. 1992. ili približno tog datuma); Prijedor: više ljudi u Kozarcu i okolini (od 24. 05. do juna 1992), više ljudi na području Hambarina i Ljubije (od 23. 05. do 01. 07. 1992), više ljudi u Kamičanima (26. 05. 1992. ili približno tog datuma), više muškaraca u selu Jaskići (14. 06. 1992. ili približno tog datuma), više ljudi u selima na području Brda (od 1. do 23. 07. 1992), više muškaraca u selu Biščani i okolnim zaseocima Hegići, Mrkalji, Ravine, Duratovići, Kadići, Lagići i Čemernica (14. 06. 1992. ili približno tog datuma), više muškaraca u rudniku željezne rude Kipe u Ljubiji (25. 07. ili približno tog datuma), više muškaraca na fudbalskom stadionu u Ljubiji i oko njega (25. 07. ili približno tog datuma), najmanje 68 ljudi u selu Briševo (od 23. do 26. 07. 1992); Sanski Most: otprilike 28 muškaraca između Begića i mosta Vrhpolje (31. 05. 1992. ili približno tog datuma), više ljudi u selu Hrustovo (31. 05. 1992. ili približno tog datuma), otprilike 18 muškaraca iz Kenjara u zaseoku Blaževići (27. 06. 1992. ili približno tog datuma), više ljudi iz zaseoka Budin, selo Lukavice (01. 08. 1992. ili približno tog datuma), otprilike sedam muškaraca kod sela Škrljevitca (02. 11. 1992. ili približno tog datuma); Sokolac: najmanje 40 muškaraca u selu Novoseoci (22. 09. 1992. ili približno tog datuma); Vlasenica: najmanje 20 muškaraca u selu Drum (2. 06. 1992. ili približno tog datuma)” (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011).

⁵⁹ Slučajevi se navode u Prilogu B Optužnice: “Banja Luka: najmanje šest muškaraca ispred logora Manjača nakon što su prevezeni iz osnovne škole ‘Hasan Kikić’ u Sanskom Mostu (03. 06. 1992. ili približno tog datuma), Smrt gušenjem više zarobljenika dok su kamionima prevoženi iz zatočeničkog objekta ‘Betonirka’ u Sanskom Mostu u logor Manjača (07. 07. 1992.), najmanje deset muškaraca u logoru Manjača (od 01. 06. do 18. 12. 1992); Bijeljina: najmanje šest muškaraca u logoru Batković (od juna 1992. do juna 1995); Foča: više od 200 zatočenika u KP Domu Foča (od juna do decembra 1992); Kalinovik: u štali u Ratinama, opština Foča, najmanje 20 muškaraca odvedenih iz skladišta municije na Jelašačkom polju u Kalinoviku (05. 08. 1992. ili približno tog datuma); Ključ: najmanje 77 muškaraca u školi u Velagićima (01. 06. 1992. ili približno

su počinjena za vrijeme okrutnog i nečovječnog postupanja, i smrtni ishodi do kojih je to dovelo, u zatočeničkim objektima⁶⁰. Također, vršeno je nanošenje teških tjelesnih ili duševnih povreda pripadnicima ovih nacionalnih skupina tokom njihovog držanja u zatočeničkim objektima dok su bili podvrgavani okrutnom ili nečovječnom postupanju, koje je uključivalo mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje, silovanje, druga djela seksualnog nasilja i premlaćivanja, prisilni rad, uključujući kopanje grobova i rovova i druge oblike prisilnog rada na linijama fronta i korištenje u živom štitu, te nametanjem životnih uslova smišljenih tako da dovedu do fizičkog uništenja tih grupa, držanjem u nehumanim životnim uslovima i neobezbjedivanjem elementarnih uvjeta koji

tog datuma); Novi Grad: više muškaraca odvedenih iz cisterni kod kasarne u Rajlovcu (od 01. do 14. 06. 1992), najmanje 47 muškaraca odvedenih iz cisterni kod kasarne u Rajlovcu (14. 06. 1992. ili približno tog datuma); Prijedor: otprilike 150 ljudi u 'prostoriji broj 3' u logoru Keraterm (24. i 25. 07. 1992. ili približno tih datuma), više ljudi u logoru Omarska i na raznim mjestima nakon odvođenja iz tog logora (od 27. 05. do 21. 08. 1992.), više muškaraca i žena odvedenih iz logora Omarska na područje zvano Hrastova glavica (05. 08. 1992. ili približno tog datuma), pogubljenje više od 150 muškaraca sa područja 'Brda', Prijedor, u logoru Omarska (14. 06. 1992. ili približno tog datuma), više ljudi u logoru Trnopolje i na raznim mjestima nakon odvođenja iz tog logora (od 28. 05. do oktobra 1992); Rogatica: više muškaraca odvedenih iz srednje škole 'Veljko Vlahović' (od juna do septembra 1992), najmanje 24 muškarca odvedena iz zatočeničkih objekata u Rasadniku (15. 08. 1992); Vlasenica: otprilike devet muškaraca iz logora Sušica (od juna do avgusta 1992), najviše 140 zatočenika u logoru Sušica (30. 09. 1992. ili približno tog datuma)" (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011.).

⁶⁰ Slučajevi se navode u Prilogu C Optužnice: "Banja Luka: Logor Manjača (barem od prvih dana juna do 18. 12. 1992); Bijeljina: Logor Batković (barem od 01. 06. 1992. do 31. 12. 1995); Foča: KP Dom Foča (barem od 12. 05. do 31. 12. 1992.), Karamanova kuća u Miljevini (barem od avgusta do oktobra 1992), Radničke barake u Buk Bijeljoj / Motel 'Bukovica' (od juna do jula 1992), Dvorana 'Partizan' (tokom 1992), Srednja škola – Foča (tokom 1992); Ilidža: KP dom Butmir (zatvor Kula) (barem od 12. 05. 1992. do 28. 10. 1994); Kalinovik: Osnovna škola u Kalinoviku (škola 'Miladin Radojević') (od 25. 06. 1992. do nekog datuma u julu 1992), Skladište municije na Jelašačkom polju (od 06. 07. 1992. do 05. 08. 1992); Ključ: Škola u Velagićima barem (od 30. 05. do 01. 06. 1992); Prijedor: Logor Omarska (od 27. 05. do 21. 08. 1992), Logor Keraterm (od 25. 05. do 21. 08. 1992), Logor Trnopolje (barem od 24. 05. do 30. 09. 1992), Dom 'Miska Glava' (otprilike od 21. do 25. 07. 1992); Rogatica: Srednja škola 'Veljko Vlahović' barem od 12. 05. do 31. 08. 1992.), Rasadnik (barem od avgusta 1992. do oktobra 1994.); Vlasenica: Logor Sušica (barem od 12. 05. do približno 30. 09. 1992.)" (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011.).

pretpostavljaju smještaj, zaklon, hranu, vodu, medicinsku pomoć i higijensko-sanitarne uvjete. Za djela zločina protiv čovječnosti Ratko Mladić se tereti za oduzimanje ili pljačkanje imovine što je praktično realizirano prisilom na potpisivanje dokumenta o prijenosu vlasništva, bezobzirno uništavanje privatne imovine, uključujući stambene i poslovne objekte, i javnih dobara, uključujući spomenike kulture i sakralne objekte.⁶¹ Također, i sprovođenje mjera ograničavanja i diskriminacije: uskraćivanje slobode kretanja, uklanjanje s rukovodećih položaja u lokalnim državnim institucijama i policiji, kao i otpuštanje s posla, povredu privatnosti pretresanjem stana bez naloga, protivpravno hapšenje i / ili uskraćivanje prava na sudski postupak i uskraćivanje ravnopravnog pristupa javnim službama.⁶²

Neophodno je naglasiti da su mjere ograničavanja i diskriminacije bile primjenjivane već od marta 1992., što je rezultiralo progonom ili bijegom stanovnika sa tih područja, odnosno prisilnim raseljavanjem. Ovakve okolnosti nastavljene su tokom cijelog trajanja agresije, a intenzivirane su u situacijama borbenih aktivnosti koje su rezultirale okupiranjem pojedinih područja od strane agresora. Tako je u periodu januar–mart 1993. napad na područje Cerske rezultirao bijegom stanovništva sa tog i okolnih područja u enklavu Srebrenica, koja će kasnije zajedno sa Žepom, Goraždem i Sarajevom, rezolucijom UN-a od 16. 04. i 06. 05. 1993., biti proglašena “zaštićenom zonom” što bi trebalo garantirati apstinenciju oružanih napada i neprijateljskih djelovanja.⁶³

Optužnicom se general Ratko Mladić smatra odgovornim za žrtve koje su bile civilne osobe koje nisu aktivno učestvovalе u neprijateljstvima, pri čemu su kršeni zakoni i običaji ratovanja definirani Ženevskim konvencijama i pratećim protokolima.

⁶¹ Prilogu D (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, prilog D).

⁶² ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragraf 59.

⁶³ ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011, paragrafi 70–72.

Presuda

Nakon 530 sudskih dana trajanja ovoga procesa, 169 svjedoka koje je izvelo Tužiteljstvo, 208 svjedoka odbrane, 377 svjedoka koji su izašli pred sud, te ukupno 591 svjedoka u predmetu i 9914 dokaznih predmeta što je trajalo više od četiri godine, Vijeće je generalu Ratku Mladiću 22. II. 2017. godine izreklo doživotnu presudu.

Vijeće je konstatovalo da na području nekoliko općina “prije, za vrijeme i nakon napada bosanskih Srba” počinjena ubistva predstavljaju zločin protiv čovječnosti i kršenje prava i običaja ratovanja izvršeni masovnim pogubljenjima ili smrtnim ishodom kao posljedicom premlaćivanja.⁶⁴ Masovna pogubljenja⁶⁵ vršena su prije, za vrijeme i nakon napada. Također, vršena su i u zatočeničkim objektima gdje su civili bili protupravno, vansudski zatočeni.⁶⁶ Držani u nehumanim uvjetima bili

⁶⁴ Slučajevi masovnih ili pojedinačnih ubistava i drugih oblika izvršenog genocida, zločina protiv čovječnosti i kršenja zakona i običaja ratovanja navedeni su u prilogu optužnice (Prilog A, B, C, D, E, F i G).

⁶⁵ “Naprimjer: Dana 31. maja 1992., ili približno tog datuma, snage bosanskih Srba okupile su grupu muškaraca, bosanskih Muslimana, u blizini Vrhpoljskog mosta u opštini Sanski Most. Četvorica su ubijena na putu do mosta. Kada su došli na most, bosanski Muslimani bili su prisiljeni da jedan po jedan skaču u rijeku. Kada su bili u vodi, snage bosanskih Srba su otvorile vatru i ubile najmanje 28 bosanskih Muslimana, od kojih su svi bili muškarci, uključujući jednog maloljetnika i dva starija čovjeka. Preživio je jedan muškarac. U julu 1992. godine, 24 zatočena bosanska Muslimana ugušila su se za vrijeme prevoza iz zatočeničkog centra Betonirka u logor Manjača. Stražari u Betonirci oduzeli su boce s vodom i natjerali neke zatočenike da konzumiraju sol prije putovanja koje je trajalo devet sati. U kamionima je bilo vruće, bili su pretrpani i pokriveni ceradama, a zatočenici nisu dobili vodu. U pokušaju da prežive, neki od njih pili su sopstveni urin i bušili rupe u ceradama da bi došli do vazduha, ali su s tim prestali kada su im zaprijetili policajci iz pratnje. Kada su stigli u logor Manjača, oni za koje se smatralo da nisu zdravi vraćeni su u kamion kada je Božidar Popović, komandant logora, rekao: ‘Vratite govna natrag. Mrtvi mi ne trebaju.’” (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Sažetak Presude, 22. II. 2017).

⁶⁶ “Dana 25. jula 1992., ili približno tog datuma, policija i pripadnici VRS-a uperili su mitraljez na ulaz Prostorije broj 3 u logoru Keraterm, u kojoj su držali veliki broj zatočenika. Tokom noći, u sobu je ubačeno neko hemijsko sredstvo, što je među zatočenicima prouzrokovalo paniku i nagnalo neke od njih da pokušaju izaći. Prostorija je osvijetljena reflektorima, a vojnici i stražari su na zatočenike koji su izlazili otvorili vatru iz automatskog oružja i mnoge od njih ubili. Zatim su pucali na zatočenike

su primoravani na silovanja⁶⁷ i međusobno ponižavajuće spolne radnje. Deportacije i nehumana prisilna premještanja vršene su na područjima općina: Banja Luka, Bijeljina, Foča, Ilidža, Ključ, Kotor Varoš, Novi Grad, Pale, Prijedor, Rogatica, Sanski Most, Sokolac i Vlasenica.

Razmatrajući tačku jedan Optužnice koja se odnosi na genocid, Vijeće je konstatovalo da su počinjeni zločini u općinama Sanski Most, Vlasenica, Foča, Kotor Varoš i Prijedor imali za cilj uništenje “bosanskih Muslimana” kao zaštićene grupe, ali da to ne predstavlja “značajan dio” zaštićene grupe, odnosno, “da su bosanski Muslimani koji su bili ciljani u svakoj od opština činili relativno mali dio te zaštićene grupe i da nisu ni na koji drugi način predstavljali njen značajan dio”.⁶⁸ Vijeće je donijelo ovakav zaključak svjesno činjenice da Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida, usvojena daleke 1948. godine i rijetko primjenjivana, niti jednom svojom odredbom ne precizira kvantitativne pokazatelje, odnosno, ne poziva se na neophodan broj koji bi zadovoljio i *actus reus* i *mens rea*, tj. samo izvršenje genocidnog djela i genocidnu nakanu što predstavljaju dva preduvjeta dokazivosti zločina genocida.

U konstatacijama koje se odnose na zločine počinjene u Sarajevu u opsadi, Vijeće je našlo da je Sarajevsko-romanijski korpus snajperskim hicima i granatama namjerno gađao civilno stanovništvo Sarajeva među kojima su bile žene, djeca i starci.⁶⁹ U toj namjeri korištene su i

---

koji su bili u prostoriji, uključujući i na neke koji su pokušavali da se sakriju. Te noći, vojnici i stražari ubili su 190 do 220 zatočenika” (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Sažetak Presude, 22. II. 2017.).

⁶⁷ “U jednoj kući u opštini Foča, koja je bila poznata kao Karamanova kuća, redovno i brutalno je silovano nekoliko grupa žena i djevojčica, od kojih su neke imale tek 12 godina. Žrtve su ponekad davali pojedinim vojnicima, a nekad su ih tjerali da imaju polne odnose s više muškaraca.” (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Sažetak Presude, 22. II. 2017.).

⁶⁸ ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Sažetak Presude, 22. II. 2017.

⁶⁹ “Vijeće je konstatovalo da je optuženi učestvovao u osnivanju Sarajevsko-romanijskog korpusa i da je donosio odluke u vezi s ljudstvom u SRK-u; da je u periodu od 1992. do 1995. komandovao jedinicama SRK-a u raznim operacijama; da je tokom opsade primao vojnu pomoć od jedinica vojske Savezne Republike Jugoslavije; da je naređivao proizvodnju i korištenje modifikovanih avionskih bombi u napadima na Sarajevo; i da je u periodu od 1992. do 1995. učestvovao u političkim raspravama s pripadnicima vlasti bosanskih Srba. Osim toga, optuženi je učestvovao u širenju propagande protiv Muslimana i Hrvata i predstavnicima međunarodne zajednice davao

modifikovane avionske bombe sa visokim stupnjem razornog učinka i izrazite nepreciznosti što je rezultiralo neselektivnim napadima na civile, te posljedično masovnim ubistvima. Ovakvo ponašanje SRK-a Vijeće je okarakterisalo namjerom širenja terora što je bila primarna svrha snajperske kampanje i minobacačkih napada uz uskraćivanje hrane, vode, plina, struje i ostalih elementarnih životnih potrepština čime je izvršeno kršenje zakona i običaja ratovanja, te počinjeni zločini protiv čovječnosti.⁷⁰

Vijeće je na osnovu činjenica zaključilo da je general Mladić odgovoran za izdavanje Direktive 7/1 na osnovu koje je sačinjen plan “Krivaja-95” za napad na enklavu Srebrenica sa namjerom njenog uništenja ubijanjem i prisilnim protjerivanjem stanovništva “bosanskih Muslimana” kako bi to područje bilo pretvoreno u srpsku teritoriju. Pripadnici VRS-a pomognuti drugim oružanim formacijama, sistematski su poubijali nekoliko hiljada muškaraca i dječaka bošnjačke nacionalnosti u periodu od 12. do 17. 07. 1995.⁷¹ Preostalo stanovništvo je deportovano. Zločini nad žrtvama protežu se i na događaje vezane

---

obmanjujuće informacije o zločinima. Optuženi je isto tako često izdavao naredjenja za ograničavanje humanitarne pomoći za Sarajevo i nije preduzimao odgovarajuće mjere da spriječi krivična djela ili da provede adekvatne istrage i kazni počiniocima krivičnih djela, nad kojima je svima imao efektivnu kontrolu. Djela optuženog su u značajnoj mjeri doprinijela počinjenju zločina u Sarajevu.” (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Sažetak Presude, 22. II. 2017).

⁷⁰ “Vijeće je konstatovalo da je u periodu od 12. 05. 1992. do novembra 1995. postojao udruženi zločinački poduhvat, čiji je primarni cilj bio širenje terora među civilnim stanovništvom putem provođenja kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja. Cilj ovog udruženog zločinačkog poduhvata uključivao je počinjenje krivičnih djela terorisanja, protivpravnih napada na civile i ubistva. Učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu vezanom za Sarajevo bili su pripadnici vojske i političkog rukovodstva bosanskih Srba, a među njima su bili: Radovan Karadžić, Stanislav Galić, Dragomir Milošević, Momčilo Krajišnik, Biljana Plavšić i Nikola Koljević.” (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Sažetak Presude, 22. II. 2017.).

⁷¹ “Dana 13. i 14. 07. 1995., u skladištu u Kravici izvršeno je pogubljenje približno 1.000 nenaoružanih muškaraca, bosanskih Muslimana, među kojima je bilo djece i staraca. Dana 16. 07. 1995., izvršeno je pogubljenje po kratkom postupku 1.000 do 1.200 civila, bosanskih Muslimana, na Vojnoj ekonomiji Branjevo. Prije pogubljenja, nekima od njih su vezali ruke, stavili im poveze preko očiju i natjerali ih da se mole ‘kao muslimani’. Istog dana, u Domu kulture u Pilici izvršeno je pogubljenje približno 500 muškaraca, bosanskih Muslimana, i dviju žena” (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Sažetak Presude, 22. II. 2017.).

za septembar i oktobar iste godine kada su jedinice VRS i MUP-a pokušavale da sakriju počinjena masovna ubistva premještajući posmrtnu ostatke iz masovnih grobnica i njihovo ponovno pokopavanje na udaljenim područjima u općinama Zvornik i Bratunac.⁷² Vijeće je utvrdilo izvršenje više oblika krivičnih djela (genocid, progon, istrebljivanje i ubistva, kao i nehumano djelo prisilnog premještanja).⁷³ Kršenje zakona i običaja ratovanja presuđeno je i za uzimanje talaca koji su bili vojni promatrači UN-a, njih oko 260 do 400 van aktivnog učešća u neprijateljstvima koje su zarobili pripadnici policije i predali ih pod nadzor VRS-a. Cilj koji se trebao ostvariti ovim postupcima je sprječavanje izvođenja vazdušnih udara od strane NATO snaga. Ovaj UZP je postojao od otprilike 25. 05. 1995., kada su započeli vazdušni napadi NATO-a na ciljeve bosanskih Srba, do otprilike 24. 06. 1995., kada su na slobodu pušteni posljednji pripadnici UN-a, a za učešće u

⁷² “Do ranog jutra 12. 07. 1995., krivična djela genocida, istrebljivanja i ubistva takođe su postala sredstva za ostvarenje cilja, i to prije nego što je počinjen prvi zločin. S tim u vezi, Momir Nikolić, Svetozar Kosorić i Vujadin Popović raspravljali su ujutro 12. 07. 1995. o ubijanjima i mogućim mjestima za pogubljenje, a Tolimir je prvo naredio da logor Batković bude pripremljen za veliki broj zatočenika. Nakon toga, dao je do znanja da se od tog plana odustalo. Ovaj UZP postojao je barem do oktobra 1995., kada su izvršena ponovna pokopavanja u opštinama Zvornik i Bratunac. Među učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata vezanog za Srebrenicu bili su Radovan Karadžić, Radislav Krstić, Vujadin Popović, Zdravko Tolimir, Ljubomir Borovčanin, Svetozar Kosorić, Radivoje Miletić, Radoslav Janković, Ljubiša Beara, Milenko Živanović, Vinko Pandurević i Vidoje Blagojević.” (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Sažetak Presude, 22. II. 2017.).

⁷³ “To je uključivalo, između ostalog, njegovu ulogu na sastancima u hotelu ‘Fontana’ 11. i 12. 07. 1995. i njegovo prisustvo na sastanku s oficirima VRS-a i MUP-a u Komandnom centru u Bratuncu 13. 07. 1995., na kojem se raspravljalo o zadatku ubijanja, odnosno likvidacije muslimanskih muškaraca u blizini Konjević Polja. To je takođe uključivalo njegova naređenja od 12. 07. 1995. o razdvajanju muškaraca, bosanskih Muslimana, od žena, djece i starijih, kao i njegovo prisustvo tokom okupljanja bosanskih Muslimana u Potočarima 12. i 13. 07. 1995., te tokom odvajanja muškaraca, bosanskih Muslimana. Konačno, Vijeće je uzelo u obzir i to da je optuženi negirao da su u Srebrenici počinjeni zločini, kao i to da je on preduzeo mjere za širenje obmanjujućih informacija i spriječio medije da doznaju što se tamo događa. Vijeće je nadalje uzelo u obzir i prisustvo optuženog na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi i na livadi kod Sandića 13. 07. 1995., gdje je držano nekoliko hiljada muškaraca, bosanskih Muslimana, kao i njegova obmanjujuća uvjeravanja da će oni biti odvedeni u Bratunac na razmjenu.” (ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Sažetak Presude, 22. II. 2017.).

njemu pored Mladića odgovornost snose i Radovan Karadžić i Nikola Koljević.

Vijeće je zaključilo da je od 1991. do 30. novembra 1995. postojao sveobuhvatni udruženi zločinački poduhvat i da je krivično djelo genocida bio njegov sastavni dio. U njemu su, pored generala Ratka Mladića, učestvovali i Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, Biljana Plavšić, Nikola Koljević, Bogdan Subotić, Momčilo Mandić i Mićo Stanišić, kao i jedinice VRS-a, MUP-a i Teritorijalne odbrane pod nadzorom Ministarstva odbrane bosanskih Srba, razne paravojne grupe i pripadnici regionalnih i općinskih vlasti. Činjenični dokazi upućuju da je Mladić imao efektivnu komandu i kontrolu nad jedinicama VRS-a, ali i da je bio u direktnom kontaktu sa rukovodstvom Srbije i Generalštaba vojske Savezne Republike Jugoslavije kako bi se obezbijedili materijalni resursi neophodni VRS-u. Vijeće je istaklo da je Ratko Mladić istupao pred "Skupštinom bosanskih Srba" govoreći o političkoj platformi i dajući prijedloge rukovodstvu o zauzimanju stavova i načinima ostvarivanja postavljenih strateških ciljeva prilikom vođenja mirovnih pregovora. Nadalje, naglašen je značaj njegove uloge u uvođenju strogih ograničenja dostave humanitarne pomoći civilnom stanovništvu počevši od 10. 04. 1994. tako što je svim jedinicama VRS-a izdao naređenje za blokiranje UNPROFOR-a i drugih humanitarnih organizacija na cijeloj teritoriji koju su držali pod kontrolom. Pripisana mu je i odgovornost uvođenja i održavanja kontrolisanog i strogo centralizovanog sistema širenja negativne propagande spram pripadnika drugih nacionalnih skupina (počevši od septembra 1992. pa do 1995. god.). Također, Ratko Mladić je obmanjivao predstavnike međunarodne zajednice i svojim javnim i medijskim istupima prenosio netačne, iskrivljene i lažne informacije u vezi sa izvršenim zločinima, te na taj način raspirivao mržnju i doprinosa počinjenju zločina koji bez ovakvog huškaškog djelovanja ne bi bili počinjeni na način kako je to i učinjeno.

"Nakon što je razmotrilo sve činjenice, dokaze i argumente strana u postupku, uzevši u obzir Statut i Pravilnik, te na osnovu činjeničnih i pravnih konstatacija iznesenih sa svim pojedinostima u pismenoj presudi, Vijeće utvrđuje da Ratko Mladić: NIJE KRIV po tački 1, genocid; i JESTE KRIV, kao učesnik raznih udruženih zločinačkih poduhvata, po sljedećim tačkama: tačka 2 genocid; tačka 3 progon, zločin protiv čovječnosti; tačka 4 istrebljenje, zločin protiv čovječnosti; tačka 5 ubistvo, zločin protiv čovječnosti; tačka 6 ubistvo, kršenje zakona i

običaja ratovanja; tačka 7 deportacija, zločin protiv čovječnosti; tačka 8 nehumano djelo prisilnog premještanja, zločin protiv čovječnosti; tačka 9 terorisanje, kršenje zakona i običaja ratovanja; tačka 10 protivpravni napadi na civile, kršenje zakona i običaja ratovanja; i tačka 11 uzimanje talaca, kršenje zakona i običaja ratovanja.”⁷⁴ Zbog zločina koje je počinio Pretresno Vijeće je osudilo Ratka Mladića na **doživotnu** kaznu zatvora.

Izvori:

- <http://www.icty.org>
- ICTY, Predmet IT-09-92, Tužilac Međunarodnog suda protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića, Optužnica, 24. 07. 1995.;
- ICTY, Predmet IT-95-18-I, Tužilac Međunarodnog suda protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića, Optužnica, 14. 11. 1995.;
- ICTY, Predmet IT-95-5/18-I, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Optužnica, 10. 10. 2002.;
- ICTY, Predmet IT-95-5/18-I, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Optužnica, 20. 10. 2011.;
- ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Četvrta izmijenjena optužnica, 16. 12. 2011.;
- ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Sažetak Presude, 22. 11. 2017.

Ratko Mladić - Character and work (Review of Prosecution - Indictments and Judgments)

Abstract

The International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia issued the Judgment of the Trial Chamber (first instance judgement) against General Ratko Mladic, a former commander of the Main Staff of the Republika Srpska Army, sentenced to life imprisonment for genocide, crimes against humanity, and violations of the laws and customs of war. In paragraph 5.317, the role of the RS Army and its commander, as well as

⁷⁴ ICTY, Predmet IT-09-92-PT, Tužilac Međunarodnog suda protiv Ratka Mladića, Sažetak Presude, 22. 11. 2017.

police structures, territorial defense, regional and municipal authorities and other participants in the joint criminal enterprise, is explained. The forms and modes of execution are explained of crimes committed in the areas of Banja Luka, Bijeljina, Foča, Ilidža, Kalinovik, Ključ, Kotor Varoš, Novi Grad, Pale, Prijedor, Rogatica, Sanski Most, Sokolac and Vlasenica, as well as the precise ways of executing a comprehensive joint criminal undertakings, but also individual joint criminal enterprises related to Srebrenica (genocide), Sarajevo (terrorizing civilians by sniper fire and shelling) and the one concerning the taking of hostages (international peacekeeping personnel - members of UNPROFOR). By the first instance verdict, Mladic was found guilty of 10 out of the 11 counts of the indictment. Of the charges of genocide committed in six Bosnia and Herzegovina municipalities (Foca, Ključ, Kotor-Varos, Prijedor, Sanski Most and Vlasenica), he has been acquitted in 1992.

Key words: genocide, extermination, persecution, mass killings, inhumane acts, deportations of jointcriminal enterprise, crimes against humanity, violation of the laws and customs of war, Geneva Convention.